

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR

A FASISZTÁK KÍSÉRLETEI MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGÉNEK ELHURCOLÁSÁRA 1944—45-BEN

Tervek a Tiszától keletre eső területek elnéptelenítésére

Az 1944. augusztus 23-i romániai antifasiszta fordulat után a felszabadító csapatok hamarosan megjelentek Magyarország határai közelében. A magyar hadvezetőségnek — amely nem készült fel erre a váratlan eshetőségre —, egyszeriben szembe kellett nézni azzal a ténnyel, hogy Magyarország is hadműveleti területté válik.¹ Ez a körülmény tette szükségessé a horthysta hadvezetés számára, hogy más irányú katonai lépések mellett tervbe vegye az érintett területek anyagi javainak, a polgári lakosság bizonyos részeinek, s főleg a fegyverforgatásra alkalmas férfilakosság hátravonását.

Az első fővezérségi utasítás az északkeleti vármegyék és a Romániával határos területek hadműveleti kiürítésére 1944. augusztus 29-én került kiadásra.² Ezzel egyidejűleg a tiszántúli részekben is előkészületeket tettek az evakuálás végrehajtására.

Honvédségi vonalon mindenekelőtt az ellátást szolgáló hátrországi intézetek és a pótalakulatok visszavonására tettek intézkedést. A hadra fogható férfiakat 17—48 éves korig kívánták eltávolítani a jelzett területekről. A lakosság nagyobb mérvű hátratelepítését nem vették számításba, de a magyar és német ajkúak önkéntes távozását nem szándékoztak megakadályozni. „A fenti mérvben túlmenő kiürítést nem javasolok” — közölte a Fővezérség a Legfelsőbb Honvédelmi Tanáccsal.³

A tervezett evakuálásokat azonban a szükséges hadműve-

¹ Magyarország és a második világháború. Kossuth könyvkiadó. 1961. 464. o.

² HIL HM M/1. oszt. Omo. 589. sz. 1944. A Fővezérség feladatát háború esetén a VFK, vagy egy abból alakult külön testület látta el.

³ BM 18. oszt. 24.892. sz. 1944. L. itt Főv. agi. 944. sz. 1944. IX. 10. jelzetű iratot.

leti szállítások és a nehéz közlekedési viszonyok miatt, még így is csak részben tudták megvalósítani. A helyzetben úgy akartak segíteni, hogy irányelvül meghatározták a kiürítés területi és tárgyi sorrendjét.⁴

A súlyos problémák láttán a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács szeptember 20-i átiratában azt javasolta a Fővezérnek, hogy a tiszántúli részek kiürítését ne egyszerre, hanem csupán a hadihelyzetnek megfelelően, 50 km-es zónánként hajtsa végre, a további részeken pedig az előkészületeket tegyék meg.⁵

A kormányzat rendelkezései és a felszított háborús hangulat nyomán elsősorban a horthysta közigazgatás, államgépzet és a kizsákmányoló osztályok tagjai hagyták el lakóhelyüket. Az egyszerű emberek véleményét jól tükrözi az a kis szólásmondás, amely 1944 őszén sokfelé hallható volt. Eszerint Sztálin azt üzenté a magyaroknak, hogy „Urak, papok, — szaladjatok. Ti szegények, — maradjatok”. Valóban elsősorban azok szedték a sátorfájukat, akik úgy érezték, hogy feladniük kell az elmúlt 25 esztendő bűneiért.

A központi utasítások pontosan szabályozták, hogy milyen intézményeknek (azok személyzetének) kell áttelepülniük, s melyek kötelesek a csapatok visszavonulásáig helyben maradni. Ekkor még az volt a felfogás, hogy a lakosság kivonását meg kell előznie a létfontosságú anyagok hátraszállításának. Érdekes, hogy ez időben mind az élelmiszerkészletek, mind az egyes intézmények (pl. kórházak) kiürítésénél bizonyos tekintetben figyelemmel voltak a visszamaradó népeiségre is.⁶

A bevonulásra kényszerített embereket hatalmas menetoszlopokban, többnyire gyalogmenetben vonultatták az ország belseje felé. A Tisza átkelőhelyein, Tiszafüreden, Csongrádon, Szentesen stb. ún. „kiürítést vezető csoportokat” alakítottak azon feladattal, hogy a keleti részekről odairányított hadköteleseket felfogják, s felhasználják őket a Tisza vonalának megérődítésére.⁷

A kiadott intézkedések a felső vezetés kapkodását, bizonytalankodását tükrözik. 1944. szeptember 30-án pl. rendeletet adtak ki, melyben szállítási nehézségekre hivatkozva hatályon kívül helyezik a polgári kiürítést szabályozó BM. utasítást.⁸

⁴ BM 18. oszt. 24.847. sz. 1944. L. itt Főv. agi. 1381. sz. 1944. IX. 14.

⁵ BM 18. oszt. 24.892. sz. 1944. L. itt Miniszterelnökség. Legfelsőbb Honvédelmi Tanács elnöke. M-hdm. 122. sz. LHT.

⁶ BM 18. oszt. 24.847. sz. 1944. és BM 18. oszt. 24.892. sz. 1944.

⁷ HIL HM eln. 2/e. oszt. 77.390. sz. 1944. és HM M/1-ny. oszt. 16.004. sz. 1944.

⁸ BM 18. oszt. 24.892. sz. 1944.

Alig egy héttel később azonban már újra szigorító rendelkezéseket vezettek be. „A kormány az eddigi kiürítési eljárást alapvetően meg kívánja változtatni. Alapelv, hogy az egész lakosság kiürítésre kerül. Erre a kormány külön intézkedik. A tényleges katonai szolgálatot nem teljesítők családjukkal együtt kerülnek kiürítésre” — olvashatjuk az utasításban.⁹

Noha a rendeletnek az volt a célja, hogy növelje az eltávozókat számát, hatása mégis pontosan az ellenkezője volt, hiszen az utasítás nyomán hazaengedték a nem ténylegeseket és a behívott leventéket. Ezek jó része pedig kihasználva a kínálkozó lehetőséget, visszamaradt lakóhelyén.

A Duna—Tisza közének kiürítése

A Vörös Hadsereg csapatai 1944. október 10-e körül Szeged körzetében lépték át először a Tisza vonalát. Lendületos támadásuk iránya egyrészt Baja, másrészt az ország fővárosa, Budapest felé mutatott. A Fővezérseget meglepte a Vörös Hadsereg gyors előretörése, s így az Alföld kiürítésére vonatkozó parancsát csak október 9-én adta ki. „A hadművelleti helyzet megköveteli, hogy a Duna—Tisza közén néhány megelőző rendszabály kerüljön végrehajtásra” — olvashatjuk az utasításban, amely elrendeli Bács-Kiskun és Pest megye, a fővárostól délre eső részének kiürítését.¹⁰

A megjelölt területről hátraszállították a honvédségi pótalakulatokat és más katonai szerveket. A Horthy-hadsereg helyzetének súlyosságát mutatja, hogy a fegyverrel ellátható alakulatokat nem vonták ki, hanem beosztották az ott működő 3. hadsereg kötelékébe. A leventék és hadkötelesek eltávolítását is megkezdték.

A Vörös Hadsereg az arcvonal ezen szakaszán olyan viharos gyorsasággal haladt előre, hogy a polgári lakosság szervezett eltávolítására Horthyék, majd Szálasiék már nem is gondolhattak. Október 26-án a nyilasok megkísérelték ugyan Kecskemét kiürítését, de ez a kísérlet teljes kudarccal végződött.¹¹ Kalocsa polgármestere is sikertelenséget jelentett a főispánnak. „Senki sem hajlandó otthonát és vagyonkáját elhagyni. Az a vélemény alakult ki, hogy még karhatalmi erőnek sem engednek, inkább itt hálnak meg, mint a novemberi bizonytalanságban a Dunántúlnak nekiindulnak.”¹²

⁹ HIL HM M. Omo. 860. sz. 1944.

¹⁰ HIL HM M/1—ny. oszt. 16.349. L. itt Föv. agi. 3634. sz. 1944. X. 9.

¹¹ BM 18. oszt. 24.899. sz. 1944.

¹² Felszabadulás. Szikra kiadás. Bp. 1955. 90. o.

Az Alföld népe tehát nem volt hajlandó megválni szülőföldjétől, nem engedelmeskedett a nyilasok parancsainak. Azok részére akik mégis eltávoztak, először a terület nyugati részén, majd a Dunántúlon jelöltek ki új tartózkodási helyet. Külön intézkedéseket dolgoztak ki a forgalomszabályozásra, hogy a menekültek észak és délről elkerüljék az ország fővárosát.

Kísérlet Budapest evakuálására

A Vörös Hadsereg Budapest irányába történt előnyomulásával párhuzamosan a katonai vezetés már október 13-án intézkedést adott ki a honvédség központi szerveinek, az I. hadtest hátszágai, törzs és pótalakulatainak a Budapest—Székesfehérvár—Balaton vonalától északra történő áttelepítésére.¹³

A nyilasok a Szálasi-puccs után úgy akarták a rendszerük stabilitását bizonyítani, hogy az I. hadtest részére kiadott korábbi kiürítési rendeletet visszavonták.¹⁴ Intézkedtek azonban arra nézve, hogy a katonai és polgári szervek tovább folytassák az előkészületeket.

A bevonulásra kötelezettek arányai nagyjából megfelelték a korábbi rendelkezéseknek. A hadsereg személyi hiányait mutatja, hogy parancsot adtak ki, mely szerint a sorozó bizottságok döntése után „bajmegállapítás, felülvizsgálat nincs”, s a bevonulók közül a felfegyverezhető nyomban hadművelleti alkalmazásra is kerültek az ott működő seregtestek alárendeltségében.¹⁵

A kiadott utasítások azonban nem számoltak azzal, hogy a jelzett mérvű behívások esetén a férfiak nélkül maradt nagyváros élete szinte teljesen meg fog bénulni, ezért a november 23-án kiadott újabb bevonulási hirdetményben¹⁶ már egy sor engedményt voltak kénytelenek tenni. Mentésítést kaphattak pl. a közlekedési dolgozók, pékek, hentesek, molnárok, élelmiszerkereskedők, orvosok, gyógyszerészek stb.

A Fővezérség szinte megoldhatatlan feladattal került szembe, amikor tervbe vette Nagy-Budapest milliós lakosságának hadművelleti kiürítését. Erre a célra naponként 35 száz-tengelyes vasúti szerelvényt biztosítottak. A főváros „érdektelen” lakosságát a móri, szentendrei és a Buda környéki járáásokban kívánták elhelyezni,¹⁷ míg az egyes minisztériumok,

¹³ HIL HM M/1. oszt. Omo. 800. sz. 1944. A rendelet a HM-re nem vonatkozott. Annak áttelepítésére 1944. X. 24-én adtak ki intézkedést.

¹⁴ HIL HM M/1. oszt. Omo. 820. sz. 1944.

¹⁵ HIL HM M/1. oszt. Omo. 800. sz. 1944.

¹⁶ HIL HM M/1—b. oszt. 17.030. sz. 1944.

¹⁷ BM 18. oszt. 24.919. sz. 1944.

hivatalok, hadiüzemek stb. embereit a Dunántúl távolabbi részén fekvő, előre kiutalt „szálláskörletekbe” telepítették.

Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy a főváros lakosságának jó része vállalva az éhezést és városi harccal járó sok-sok szenvedést, visszamaradt lakóhelyén.¹⁸ Hiába rendelte el pl. a német katonai parancsnokság Soroksár, Dunaharaszti és Pestimre kiürítését, a városok lakossága küldöttségileg kérte, hogy ettől tekintsenek el. „A lakosság hangulata olyan, hogy ellenállástól lehet tartani” — jelentette az alispán a belügyminiszterhez.¹⁹

1944. december 4-én jelent meg a parancs Csepel kiürítésére. A munkáskerület lakosai azonban megtagadták a rendelkezés végrehajtását, tüntetést szerveztek, szembeszálltak a karhatalommal, s elérték, hogy a hatóságok elálljanak terveiktől. „Ez a győzelem a német és nyilas erőszak felett történelmi jelentőségű. Példa, mely követésre vár” — írta ekkor az illegális Szabad Nép.²⁰

A kommunista párt röplapjai és felhívásai a lakosságot a behívóparancs megtagadására szólították fel. Ezt a felvilágosító munkát egyidejűleg összekapcsolták a kiürítés elleni harccal is. „Ne engedelmesskedjete a kiürítési rendeletnek! Ne hagyjátok el hazátokat, ne távozzatok Budapestről” — adta ki a jelszót a KMP. A fővárosban visszamaradt lakosság nagyon sokat szenvedett a decembertől februárig tartó harcok során. Jelenlétük azonban bizonyos mértékben korlátozóan hatott a hadműveletek elkeseredettségére, s így elősegítette, hogy Budapest mégsem jutott teljes pusztulásra.

Intézkedés Észak-Magyarország elnéptelenítésére

1944 november elején a nyilas „kormány” a kiürítés elvi és szervezési munkálataival az Országos Elhelyezési Kormánybiztosságot bízta meg. A kiadott rendelkezés természetesen nem érintette a szakminisztériumok hatáskörét, amelyek az addigiakhoz hasonlóan tovább is előkészítették, végrehajtották és ellenőrizték a kiürítést.

A Kormánybiztosság XI. 1-én utasítást adott Zemplén,

¹⁸ Az egyik irat menekültekkel együtt 350 000 főre becsüli a Budán visszamaradt lakosságot. L.: HIL A rendőrség felügyelőjének iratai. Csatári László jelentése.

Kispesten mintegy 60 000 főnyi lakosság maradt vissza. L. OL ME Hadművelési terület polg. közig. vez. ált. iratai. B/c. 1944. Útatatlan.

¹⁹ Felszabadulás 92. o.

²⁰ Szabad Nép, 1944. december 10.

Ung, Szabolcs, Bereg, Szatmár, Borsod, Heves, Szolnok és végül Pest megye kiürítésének megkezdésére.²¹ A nyilasok nem is titkolták, sőt hangoztatták: a lakosságnak a „baráti német birodalomba” való „áthelyezését” tervezik, „hogyan ezáltal a magyar fajt megmentsek”.

A szűkös vasúti gördülőanyag és a fennálló közlekedési nehézségek miatt a keleti és északi megyék kiürítését szakaszosan, az arcvonal mindenkori helyzetétől függően tervezték végrehajtani. Szükség esetén első ütemben a bevonultak hozzártartozóit és a meglévő élelmiszerkészleteket kívánták a hátszországba juttatni, majd az „érdektelen lakosság egyéb önként jelentkező része” került elszállításra. Végezetül — idézem — „a közellátás megfelelő előkészítése és biztosítása után egy későbbi időpontban kerülhet csak sor egyes veszélyeztetett területek teljes áttelepítésére”.

A tervek szerint a lakosságból 1000 fős menetoszlopokat kívántak alakítani, akiket napi 6—8 órás gyaloglással irányítottak volna nyugat felé. A személyes poggyászt és a 10 napi élelmet fogatolt járműveken akarták elszállítani. Mondanunk sem kell, hogy a hideg, esős, őszi időjárásban milyen szenvedések vártak volna az otthonukból kimozdított családokra. A helyzet súlyosságát a Kormánybiztosság is elismerte. „E szomorú modern népvándorlás... sok túrést, szenvedést, az ígények teljes leszorítását követeli” — olvashatjuk a jelzett iratban.²²

Az északi területek lakosságának azonban más véleménye volt mint a nyilasoknak. A vezérkarnak a BM-hez intézett egyik átiratából arról értesülünk, hogy a Miskolc környéki ipari művek munkásainak zöme „a kiürítést és a lakosság elköltöztetését megakadályozandó”, az erdőbe vonult.²³ Hasonló események történtek Ózd környékén is.

A nyilasok menekülése a Dunántúlról

Farkas vezérezredes, az Országos Elhelyezési Kormánybiztos nem kis nosztalgiával írta 1944 november elején: „Nem tudjuk, hogy a sors milyen penitenciákat mért ki számunkra, és mikor válik a ma még felvevő terület talán ugyancsak áttelepítendő területté.”²⁴ Nos, ez a helyzet is hamarosan bekövetkezett.

²¹ Országos Elhelyezési Kormánybiztos. 30. sz. 1944. XI. 1.

²² Uo. Az idézetek a jelzett iratból valók.

²³ Felszabadulás 97. o.

²⁴ Országos Elhelyezési Kormánybiztos. 30. sz. 1944. XI. 1.

1944. november 30-án rendelet jelent meg az első dunántúli terület, a 4. honvédkerület, azaz a baranyai és somogyi részek kiürítésére.²⁵ A Vörös Hadsereg támadása Pécs és Szekszárd felé irányult.

A hadra fogható férfilakosságot 21 és 48 éves korhatárok között szőlítették fel a bevonulásra. Új jelenség az, hogy a hadvezetőség — legalábbis a rendelkezésekben — fokozottan gondoskodni kívánt a bevonulók családtagjainak hátraszállításáról.²⁶ November első napjaiban több ilyen értelmű rendelet is napvilágot látott. A katonai vezetés azt remélte, hogy ez az intézkedés a „mélyponton levő bevonulási készségeget” kedvezően fogja befolyásolni.

Egyidejűleg fokozták a be nem vonulók elleni terrort, s újra meg újra kihirdették a rögtönbíráskodási és a felkoncolási parancsot. „Az ország legeldugottabb helyén is köztudomásúvá kell válni, hogy a szökevények elnyerik méltó büntetésüket. Ezért valahol mindig kell ellenőrzésnek lenni és a megtorlásnak gyorsnak, kíméletlennek és nyilvánosnak kell lennie” — rendelte el Beregfy.²⁷ Ezekben és a következő hónapokban a dunántúli megyékben valóban sok száz honfitársunk esett a nyilas terror áldozatává.

1944. december 1-én elrendelték az ország legnyugatibb területeinek, a 2. és 3. honvéd kerületnek személyi kiürítését.²⁸ Az ottlevő nem harcoló alakulatokat a határon túlra szállították. A nyilas „kormányzat” a Németországban felállítandó „új magyar hadseregek” emberanyagát szinte kétségbeesett macacssággal próbálta előteremteni az országnak ebben a maroknyi csücskében. A drákói rendeletek 16-tól 48 évig minden férfira vonatkoztak. Az ide menekült, s ittlevő emberanyagot általában a nyugati területek északi része felé vonták hátra. A Szálasi-rendszer utolsó óráit élte.

A menekültek most már csupán Németországba vonulhattak vissza. Sokan, akiket eddig megtévesztett a fasiszta propaganda, görcsösen kapaszkodtak az utolsó hazai röghöz, s végleg elhatározták, hogy nem mennek a határon túlra. A lakosság hangulatát jól tükrözik az alábbi rendőrségi jelentések: Sopron 1945. I. 31. „Az óslakosság hangulata a Németországba való kitelepítéssel szemben egyenesen elutasító.” Pápa: „A kiürítéssel kapcsolatban túlnyomórészt az az elhatározás, hogy a várost nem hagyják el, csak akkor, ha erőszakkal kényszerí-

²⁵ HIL HM 6/k. oszt. 1941. sz. 1944.

²⁶ Honvédségi Rendeletek. 52. és 66. sz. 1944.

²⁷ HIL HM M/1—a. oszt. 6016. sz. 1944.

²⁸ HIL HM eln. 1/a. oszt. 101.025. sz. 1944.

tik annak elhagyására” — sorolhatnánk tovább a hasonló mosonmagyaróvári, győri és szombathelyi nyilatkozatokat is.²⁹

Nem egy katonai alakulat parancsnoka is felismerte, hogy semmi keresnivalójuk Németországban, s a határ átlépése előtt szélnek eresztette katonáit. Sajnos, igen sok olyan alakulat és honvédségi intézmény volt, amelyek még az összeomlást megelőző időben, zárt kötelékben települtek át a náci birodalomba. Számos harcoló egység pedig német fegyveres kényszer hatása alatt lépte át a határt.

Megközelítőleg pontos adatok szerint a honvédséghez tartozó egyének közül mintegy 580 000 fő lépte át a magyar—német határt.³⁰ Az áttelepült polgári személyek számáról nem találtam adatokat, de feltehető, hogy jóval kisebb volt, hiszen az utolsó időszakban — az élelmiszertartalékokat féltve —, már a németek intették le a mindenáron kitelepítést szervező nyilasokat.

A hadműveletek tengernyi megpróbáltatása ellenére Magyarország lakosságának zöme visszamaradt lakóhelyén, vagy hamarosan hazatért oda. Nem sikerült megvalósítani azt a nyilas tervet, hogy az ország népességét — mint a fasiszták hirdették — „az orosz asszimiláció elől” elhajtsák szülőföldjéről. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ennek a nemzetvesztő tervnek a megghiúsítása a nyilasok elleni népi ellenállás egyik formája, a magyar nép bátor antifasiszta tette volt.

Gazi József

²⁹ HIL Rendőrség országos felügyelője. 667/5. sz. 1945. 297—301. o.

³⁰ HIL Békétárgyalást előkészítő bizottság iratai. 1. doboz. 111. sz. „Ezeket a létszámokat a Szálasi féle HM adataiból részben teljesen pontosan ismerjük” — olvashatjuk a jelzett iratban.

A Hadtörténelmi Közlemények 1960/2. füzetében (227. o.) adatokat közöltem a Szálasi féle hadsereg létszámáról. A jelzett mennyiségek nem veszik figyelembe a Németországba kihurcolt alakulatokat, s csak a magyar alárendeltségben lévők számát tüntetik fel. Az ott közölt 214 463 katona, s az itt említett 580 000 fő összevonása azonban nem lenne helyes, mert az 580 000-es szám egy későbbi időpontra vonatkozik, s nyilván a 214 463 fő egyrészét is magába foglalja.

1.

1944. szeptember 10.

A Fővezérség javaslata a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácshoz a hadműveleti kiürítés rendszabályainak kiegészítésére.

1. A hdm. kiürítést a Tiszától K-re eső hdm. területeken a 20/Föv. agi.—1944. VIII. 29., valamint az ezt kiegészítő 749/Föv. agi.—1944. IX. 8. számú intézkedéssel elrendeltem.

A hdm. kiürítés során a katonai és munkaszolgálatra behívott személyek, lovak és járművek a hdm. kiürítéssel érintett területéről a dunántúli felvevő területre kerülnek átszállításra, az alábbi mértékben:

a) Az 1923—27. születési évfolyamokhoz tartozó magyar nemzetiségű férfiak (17—21 évesek).

b) Az 1902—1922. születési évfolyamokhoz tartozó férfiak (22—42 évesek).

c) Az 1896—1901. születési évfolyamokhoz tartozó (43—48 éves) férfiak közül a szakképzettek és a hadiipari szakmunkások.

E hdm. kiürítést kiegészítendő az általános helyzetből kifolyólag javasolom az alábbiakat elrendelni:

2. Javasolom megengedni az önkéntes eltávozást a fenti a), b), c), pontokban fel nem sorolt és a hdm. kiürítés alá eső területen lakó magyaroknak és németeknek. Egyben kérem meghatározni, hogy ezt a lakosságot a Dunántúl mely területére irányítsam. Kérem meghatározni mindazokat az intézményeket, hivatalokat stb., amelyek ott minth nem feltétlenül szükségesek, kiürítésre kerülhetnek, valamint azokat a hatóságokat, intézményeket, vagy azok részeit és a hozzájuk tartozó személyzetet, akik csak a katonai pság.-ok rendeletére hagyhatják el a területet.

3. Egyben kérem a német kormányral érintkezésbe lépni az irányban, hogy szükségük van-e a kiürítésre tekintetbe jövő területek nemzetiségi lakosságára, mint munkaerőre. Igenlő válasz esetén ezek a nemzetiségek az előző 2. pontban említett személyek elszállítása után jönnének tekintetbe.

4. Javasolom a hdm. kiürítéssel érintett területen a hadiipari termelést beszüntetni. A területen csak a visszamaradó lakosság ellátását célzó ipari és termelő munka folyjon. A hadiipari szempontból jelentős termelési eszközöket (gyári berendezéseket stb.), valamint a visszamaradó lakosság ellátásához nem szükséges élelmiszereket és készleteket az összes gépjárműveket javasolom mielőbb a Dunántúl ÉNy-i felvevő területre kiüríteni.

5. A fenti mérvben túlmenő kiürítést nem javaslok. Egyes területek elnéptelenítése azonban a hdm. helyzet alapján helyileg szükségessé válhat. Ezt mindenkor a működő hds. pság.-ok rendelik el. Egyébként is az említett terület elnéptelenítése oly nagy tömegeket mozgatna meg, hogy szállításuk és ellátásuk megoldhatatlan lenne.¹

Budapest, 1944. IX. 10-én 13 h. 20 I.

vitéz Vörös vezds. sk.

HIL HM M-1/ny oszt. 15 546/1944. sz. — Sokszorosított másolat. (Eredeti sz. Föv. agi. — 1944. IX. 10.)

2.

1944. október 27.

*Az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság
értekezletén készült jegyzőkönyv
Magyarország hadműveleti kiürítésével kapcsolatban.
Tájékoztatót ad az arcvonal helyzetéről is.²*

Apostaghy vk. százados elsősorban helyzettájékoztatót adott. Ennek során közölte, hogy Ungvár és Munkács körül harcok vannak, innen az arcvonal Nyíregyházán és Szerencsen át húzódik Szolnok felé, majd Kiskunfélegyháza és Baja irá-

¹ Az irat mellékletében a következőket olvashatjuk: „A változott helyzetre való tekintettel pedig kérem, hogy az 5., 6., honv. ker. pság. népmozgalmi nyilvántartói Pécsre, a 9. honv. ker. pság. népmozgalmi nyilvántartói Szombathelyre kerüljenek.” A HM a Fővezérség ezen kívánságának megfelelően kiadta a szükséges rendeletet.

² Az irat nem közölt első bekezdése az értekezleten résztvevők neveit sorolja fel.

nyában halad. Nyíregyháza környékén fellángolt a harc. Ez idő szerint verik az oroszokat. Tokajnál az előretolt ékeket visszanyomták. Alpár ellen a mai napon támadás lesz a részünkről. A szolnoki hídfőt tartjuk ugyan, azonban Szolnoknál a hidakat felrobbantottuk. Számolni kell a Duna—Tisza közének kiürítésével.

Az elnök közölte, hogy vitéz Farkas Ferenc elhelyezési kormánybiztos a tegnapi miniszteri megbeszélésen terveit előadta. Ennek során megjelölte azt a 6 utat, amelyen a hadműveleti kiürítés elrendelése esetén a személyeket és vagyontárgyakat a Dunántúl felé kell szállítani. Ez a 6 út azonban nagyon kevés az elnéptelénítés végrehajtására. A szóban levő utak felhasználásával ugyanis kb. 1 hónapig tart a Duna vonaláig való teljes kiürítés és ezenfelül még 1 hónapig tartana Budapest székesfőváros kiürítése.

A teljes kiürítésre nézve eddig csak egy közeli tapasztalatunk van, nevezetesen Kecskemét kiürítése.

Innen kb. 80 000 embert karhatalommal igyekeztek hátra szállítani. A kiürítést tegnapelőtt kezdték meg, de ma már csak kb. 1000 ember menetel Dunaföldvár felé, a többiek időközben szétszéledtek. Miután azonban Kecskemétet teljes értékű próbának tekinteni nem lehet, az arcvonaltól nyugatra számítva mintegy 20 kilométeres sáv teljes kiürítését vették tervbe, hogy a szükséges gyakorlati tapasztalatokat megszerezhessék.

A Dunántúl állítólag már túl van terhelve. Ez a megállapítás azonban inkább csak a városokra vonatkozik.

A teljes kiürítés végrehajtásánál nem is annyira a lakossággal kapcsolatosan, mint inkább az ipartelepeknek és az anyagoknak kiürítése során mutatkoznak súlyos nehézségek.

Ezzel kapcsolatban Holényi László az iparügyi minisztérium részéről előadta, hogy ha Diósgyőrt és Ózdot az oroszok elfoglalnák, akkor a hadiipari termelés megáll. Vas ugyanis nincs a Dunántúlon, szén pedig alig van. Ezekre tekintettel mielőtt az említett iparvidék kiürítését komolyan tervbe vesszük, célszerű volna megtudni, hogy mi a németek szándéka. A kohókat, a gőzkalapácsokat, a hengerlőket és más nagy súlyú és szét nem szedhető gépeket ugyanis nem lehet elszállítani.

A m. kir. földművelésügyi minisztérium részéről dr. Draskóczy Géza min. o. tanácsos a teljes kiürítést megoldhatatlannak tartja. Szerinte ez a nemzet nagy részének pusztulását jelentené.

Ezzel kapcsolatban az értekezleten felvetették a következő aggályokat:

A teljes kiürítés ősszel gyalogmenetben történik. Ez már magában véve is súlyos veszedelemmel jár a nőkre, a gyermekekre, a betegekre és az öregekre, mert hiszen ezek a testi fáradságokat nemigen bírják ki. Ettől eltekintve járvány üthet ki közöttük, ami további pusztításokat fog okozni.

Apostaghy vk. százados előadta, hogy a vezérkar főnöke a teljes kiürítést nem kívánta, ellenben parancsot kapott ennek végrehajtására.

Dr. Kovács László min. titkár a m. kir. pénzügyminisztérium részéről szükségesnek tartotta, a m. kir. Miniszterelnök úr meggyőzését arról, hogy a teljes kiürítésre nincs lehetőség.

Villányi vk. őrnagy szerint a kormányzat felfogása, hogy az oroszokat saját erőnkkel megállítani nem tudjuk, a német segítségre pedig számítani nem lehet. Ezért bizonyosnak látszik, hogy a magyarokat az oroszok el fogják vinni munkára, a megmaradó magyarok pedig asszimilálódnak. A magyar nép ugyanis általában nagyon alkalmazkodó. Egyébként teljesen tisztába vannak azzal, hogy a teljes kiürítést végrehajtani nem lehet. Ezt a kormány is tudja, azonban menteni akarja azt, ami menthető. A végrehajtás nehézségeire nézve példaképpen felhozta, hogy legutóbb még a katonai szolgálatra elsősorban alkalmas férfiakat sem lehetett kivonni Budapest területéről, mert elszállításuk az élet megbénulását eredményezte volna. Ezért kellett a bevonulási hirdetményekben foglaltakat visszavonni.

Dr. Kovács László min. titkár ezzel kapcsolatban előadta, hogy a pénzügyi államtitkárok a teljes kiürítés végrehajthatatlanságát jól ismerik. Kérdés azonban, hogy a pénzügyminiszter úr a minisztertanácsban ezt az álláspontot tudja-e képviselni. Egyébként a teljes kiürítés szerinte nemzeti kérdés. Általában a pénzügyminisztériumban az a felfogás, hogy totális államban nem lehetnek ellenvélemények, mégis felvetődik az a gondolat, hogy a németeknek esetleg szükségük lehet az országukba menekülő munkaképes férfiakra, de a lakosság többi rétegére már nem.

Ezzel kapcsolatban Apostaghy vk. százados előadta, hogy még a hadseregnek is csak azokra a férfiakra lesz szüksége, akiket fel tud fegyverezni. A férfiak zöme ehhez képest a lakossággal együtt kerül elszállításra.

Dr. Kovács László min. titkár előadta, hogy miután a kiürítés szükségessége hadseregünk ütőképességétől függ, elsősorban arra kér felvilágosítást, jön-e német felszerelés, mire Apostaghy vk. százados közölte, hogy hónapok óta meghatáro-

zott mennyiségű felszerelést kapunk a németektől. A felszerelések szállítása az utóbbi időben gyorsabb ütemben történik, mert a románoknak és a szlovákoknak szánt felszerelés egy részét is mi kapjuk meg. A gyalogsági felszereléssel és ruházattal azonban a hadsereget magunknak kell ellátnunk.

Ezzel kapcsolatban szóba került, hogy a gyalogság az oroszokkal szemben nem állta meg a helyét, mire Villányi vk. őrnagy előadta, hogy a gyalogsághoz kerül a leggyengébb katonanyag, mert akinek csak egy kis protekciója van, az legálább tüzér. Ezzel szemben a gyalogság végzi a legnagyobb teljesítményeket.

Az Országos Elhelyezési Kormánybiztos arra a meggyőződésre jutott, hogy a teljes kiürítést nem lehet végrehajtani. Most azonban egy keskeny sávon a teljes kiürítést próbaképpen akarják végrehajtani, azonban még ehhez sincs meg a szükséges számú karhatalom. A próba eredményéről egy-két hét múlva adhat tájékoztatást.

Villányi vk. őrnagy ezekután a székelyek harcáról beszélt, ahol ő katonai szolgálatot teljesített. Ennek során előadta, hogy a székelyek általában az első puskalövésekre szétszaladtak. Ebben része van annak, hogy a magyar lustaságból nem ássa be magát. A magyar egyébként sem önálló harcos, szeret egy tömegbe harcolni, aminek azután az volt a következménye, hogy ahol egy akna bevágott, sok volt a sebesült.

Ezekután szóban került, hogy most Borsod és Abauj-Torna vármegyéknek, továbbá Miskolcnak és Kassának kiürítése van tervbe véve, azonban a szükséges szállítóeszközökről gondoskodás nem történt. A kassai ítélőtábla elnöke pl. mindössze két vagon akart szerezni az összes igazságügyi anyag elszállítására, azonban még ezt sem kapta meg.

A m. kir. pénzügyminisztérium képviselője ezzel kapcsolatban előadta, hogy a pénzügyi hatóságok egy része felsőbb rendelkezés alapján Egerbe vitte az elszállítandó vagyontárgyakat. Megkérdezte Villányi vk. őrnagyot, hogy nem volna-e célszerű ezeket az anyagokat elszállítani. Ezt az őrnagy szükségesnek tartotta, azonban nem tudta megmondani, hogy a szállítóeszközöket honnan szerezzék meg.

Arra nézve, hogy a szállítóeszközök hiánya milyen súlyos következményekkel járhat, a m. kir. igazságügyminisztérium képviselője példaképpen felhozta a váci fegyház esetét, és megkérdezte, mitévő legyen az ott őrzött büntettesekkel. Agyon kell őket löni, volt rá a válasz. Mire az igazságügyminisztérium képviselője megjegyezte, hogy ez teljesen lehetetlen, hiszen

közöttük politikai büntetettek és más, még a javulás útjára téríthetők is vannak. Különben sincs erre jogszabály.

Az igazságügyminisztérium képviselője előadta, hogy Szamosújváron hagyták a fegyenceket. Nem tudja mi lett velük.

Valaki felvetette, mi lesz a nagyállói elmeegógyintézzettel, ahol 4000 elmebetegét őriznek. Ha ezek szabadlábra jutnak, súlyos károkat okozhatnak.

A m. kir. pénzügyminisztérium részéről dr. Kovács László magyarázatot kért arra nézve, hogy a fővezérség 4500/1944. sz. átiratában említett „Drávamenti határsáv” alatt mit kell érteni. Mire azt a feleletet kapta, hogy a Balatontól délre fekvő területeket, de egyébként ezt a vonalat még nem határozta meg senki.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium képviselője közbevetőleg megjegyezte, hogy miniszterének álláspontja szerint kulturális értékeket nem szállítanak el, mert a mostani körülmények között az elszállítás sokkal nagyobb veszélyt jelent, mint az otthagadás.

Felvettem az értekezleten, vajon mi lesz a városoknak és ezek között is elsősorban Budapest székesfővárosnak közüzemivel. Mire azt a választ kaptam, hogy ezeket vagy fel fogják robbantani, vagy fontos alkatrészek megsemmisítésével használhatatlenné fogják tenni. Erre előadtam, hogy ezt teljesen lehetetlennek tartom, különösen akkor, ha a teljes kiürítés végre nem hajtható. Ez esetben ugyanis számítani kell arra, hogy a székesfőváros lakosai közül mintegy fél millió lakóhelyén marad. Ezeket a magyarokat viszont nem tehetjük ki annak, hogy pl. szomjan pusztuljanak. Erélyes tiltakozásomra az iparügyi minisztérium képviselője kijelentette, hogy ő nem a gáz- víz- és villamosműre, hanem az egyéb hadiüzemekre gondolt.

Ezekután a próba kiürítés alá kerülő járásokat állapítottuk meg a térképről. Ezek a következők: a kalocsai, az abonyi, a kiskőrösi, a jászági felső, a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei központi, a hevesi, a mezőcsáti, a tokaji és a szerencsi járasok.

Ezzel kapcsolatban közölte velünk a vk. őrnagy, hogy II. ütemben a Ráckeve, Ócsa, Üllő, Pásztó, Miskolc, kassai vonaltól keletre eső területeket fogják kiüríteni, végül III. ütemben a Dunától keletre eső területeket, beleértve Budapest székesfővárost is.

Ugyancsak közölte a vk. őrnagy, hogy a Dráva menti kiürítésre előkészítendő területek alatt Baranya vármegye területét, továbbá Somogy vármegyének déli felét kell érteni.

Végül a vk. őrnagy előadta azt a kívánságot, hogy a szállítási kormánybiztoshoz a m. kir. kereskedelem- és közlekedésügyi minisztérium 1—1 összekötőt küldjön, aki a szállítóeszköz igénylésekkel kapcsolatos kívánságokat igyekezzék majd ott érvényesíteni.

Végül az értekezlet tagjai szükségesnek tartották, hogy az értekezleten elhangzottokról miniszterüket írásban tájékoztassák.

Ezzel az értekezlet du. $\frac{3}{4}$ 1 órakor véget ért.

Budapesten, 1944. X. 27.

Dr. Benczur József

BM XVIII. oszt. 24899/1944. sz. — Feljegyzés.

3.

1944. november 2.

Az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság értekezletén készült jegyzőkönyv a minisztériumok kitelepítése tárgyában.

Pro domo.

Az 1944. évi november hó 2-án Villányi vk. alezredes elnöklete alatt az Országos Elhelyezési Kormánybiztosságon értekezlet volt, amelyen a következők vettek részt: a m. kir. iparügyi minisztérium részéről: dr. Pilisy Sándor miniszteri tanácsos, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium részéről: dr. Neybauer miniszteri tanácsos, a m. kir. kereskedelem- és közlekedésügyi minisztérium részéről: Sztojanov Milán ezredes, m. kir. igazságügyminisztérium részéről: dr. Szabó Jenő és dr. Bachó Ferenc min. tanácsosok, a m. kir. pénzügyminisztérium részéről: dr. Kovács László min. titkár, a m. kir. közellátásügyi minisztérium részéről: Bartóly ezredes. A m. kir. belügyminisztérium részéről alulírott min. o. tanácsos jelent meg az értekezleten.

Elnök közölte, hogy a minisztériumok kiürítése esetén elszállítandó személyek számának bejelentését már kérték, és hogy ennek alapján mindössze három minisztérium jelentette be a kívánt adatokat.

Erre tekintettel kérte, hogy a még hiányzó értesítéseket legkésőbb 1944. évi november hó 2-ának esti órájáig közöljék.

Ezzel kapcsolatban felmerült az a kérdés, hogy a minisz-

tériumnak az úgynevezett kisebb törzse, vagy pedig a minisztériumok összes tiszviselői, alkalmazottai és ezek családtagjai távozzanak-e.

Dr. Szabó Jenő min. tanácsos kijelentette, hogy a m. kir. igazságügyminiszter úr kisebb törzsével együtt is csak végső sorban kívánja Budapestet elhagyni, továbbá, hogy csak ennek az úgynevezett kisebb törzsnek elvitelét látja lehetőnek.

Dr. Neubauer min. tanácsos szükségesnek tartotta, hogy a minisztériumókból elszállítható személyek számát elvileg há-
tározzák meg, nehogy az egyik minisztérium aránytalanul sok, a másik pedig aránytalanul kevés személy elszállítását vegye tervbe.

Dr. Kovács László min. titkár előadta, hogy a megelőző értekezleten történt megállapítás szerint, egy működőképes törzsnek mindegyik minisztérium részéről már most a felvevőterületre kellene távoznia. Viszont a miniszterek az ittmaradó tiszviselőkkel együtt később mennek a felvevőterületre. A m. kir. pénzügyminiszter úrnak az az álláspontja, hogy csak leg-
utoljára hagyhatja el Budapest területét. Ez szerinte nem mindenben közérdekű felfogás, mert ha a város tüzérsegi tűz alá kerülne, akkor már a minisztériumok Budapesten úgysem működnének.

Villányi vk. őrnagy előadta, hogy Kovács László felfogása helyes, mert érdek az, hogy a minisztériumok a részükre kijelölt felvevőterületeket mielőbb elfoglalják. Ellenkező esetben ugyanis minden központi intézkedés ellenére megtörténhetik, hogy német katonai hatóságok foglalják el ezeken a területeken levő férőhelyeket.

A vk. őrnagy egyúttal közölte, hogy a miniszterelnökség és a földművelésügyi minisztérium már a felvevőterületeket (ahová kitelepülni szándékoznak), szintén meghatározták. Hiba azonban az, hogy igen nagy területeket jelöltek meg. Ha ugyanis mindegyik minisztérium ilyen arányban kérne felvevőterületet, akkor az elszállítandó személyekkel a fél Dunántúlt meg lehetne tölteni. A vk. őrnagy a hozzá intézett kérdésre kijelentette, hogy Sopron vármegyét és ennek környékét kell a minisztériumok számára felvevőterületül kijelölni. Egyúttal közölte azt is, hogy természetesen a most ezen a vidéken tartózkodó menekülteket onnan ki kell telepíteni. Ennek azonban súlyos akadályai lesznek, mert a magyar menekülteknek a német birodalomba való telepítéséhez a németek nem járultak hozzá.

Dr. Kovács László annak eldöntését kérte, hogy csak a szűkebb törzs menjen-e a felvevőterületre, vagy pedig a mi-

minisztériumok összes alkalmazottai és ezek hozzátartozói. Ha ugyanis csak a szűkebb törzs megy, akkor az ehhez tartozók valószínűleg soha többé nem térhetnek vissza, mert hiszen a mostani kormányzat mellé elkötelezték magukat. Ha azonban az egész minisztérium megy, akkor ilyen aggály nem lehet. El kellene továbbá dönteni azt is, hogy a kiürítés önkéntes, vagy pedig kötelező lesz-e. Villányi vk. őrnagy kijelentette, hogy ezeknek a kérdéseknek eldöntése minisztertanács elé tartozó kérdés. Egyúttal közölte azt is, hogy a kiürítés alá eső minisztériumi tisztviselők számarányának megállapítása szintén minisztertanács elé tartozó kérdés, mire dr. Szabó Jenő és Bachó Ferenc min. tanácsosok megjegyezték, hogy nem lehet a minisztériumokat egyenlő arányban kitelepíteni, mert hiszen a háború folytatása szempontjából a minisztériumok jelentősége igen különböző.

Végül Villányi vk. őrnagy kérte annak pontos megjelölését, hogy az egyes minisztériumok a felvevőterületet hány személynek kérik.

Ezzel az értekezlet véget ért.

BM XVIII. oszt. 24919/1944. sz. — Feljegyzés.

4.

1944. november 3.

Az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság értekezletének jegyzőkönyve a főváros kiürítése tárgyában.

1944. évi november hó 3-án az ügyben az Országos Elhelyezési Kormánybiztosságon értekezlet volt. Az értekezleten Szurmay Sándor vezérőrnagy elnöklete alatt a következők vettek részt:

Villányi m. kir. alezredes, az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság részéről, Draskóczy Géza min. o. tan. a földművelésügyi minisztérium részéről, Holényi László min. főmérnök az iparügyi minisztérium részéről, Szalay Béla min. o. tanácsos a vallás- és közoktatásügyi minisztérium részéről, Ferdinándy Géza min. titkár a HM 18. osztálya részéről, dr. Kovács László min. titkár a pénzügyminisztérium részéről, Gyovay Géza alezredes az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság részéről, Rákóczi Imre dr. min. o. főnök, a miniszterelnökség részéről.

Elnök bejelentette, hogy Budapest székesfőváros kiürítésének irányításával bízták meg. Elsősorban a budapesti városparancsnokságnak azt a parancsot adta, hogy a nemzeti kincsek tekintendő értékeket szállítsák el. Egyúttal általában megjelölte, hogy minő nemzeti kincsek elszállításáról kell elsősorban gondoskodni. Kérte a főhatóságok jelenlevő képviselőit, hogy a főhatóságok főfelügyelete és vezetése alatt álló közigazgatási hatóságoktól és egyéb szervektől elszállítandó nemzeti kincseket jelöljék meg. Ezzel kapcsolatban közölte, hogy természetesen csak azoknak a kincseknek elszállítását kell kérni, melyeknek elszállításáról az érdekelt közigazgatási hatóság vagy egyéb szerv gondoskodni nem tud, továbbá, hogy csak a nemzeti kincs jellegével bíró vagyontárgyak jelentendők be. (Ilyenek pl. a Szent Korona, a koronázási jelvények, a Szent Jobb, a nagyobb mennyiségű arany-, ezüst-, drágakőkészlet stb.)

Mindezekkel kapcsolatban dr. Rákóczi Imre min. o. főnök a hozzá intézett kérdésekre előadta, hogy a koronázási jelvények és a Szent Jobb biztonságba helyezéséről tudomása nincs, ellenben vállalta, hogy e nemzeti kincsek biztonságba helyezését a maga részéről kezdeményezni fogja.

Ezzel kapcsolatban dr. Kovács László min. titkár bejelentette, hogy a zsidóktól elkobzott műkincsek biztonságba helyezéséről gondoskodás történt.

Végül Szurmay Sándor tábornok kérte, hogy a szóbanlevő nemzeti kincsek 1944. évi november hó 4-én déli 12 óráig jelentendők be titkárához, Sárdy Tibor min. titkárhoz.

Villányi vk. alezredes közölte, az egyes minisztériumok részére a felvevőterületeket megjelölték, és egyúttal átnyújtotta az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság 5480/1944. XV/3. sz. alatti közlését.

Ezzel kapcsolatban az alezredes szóbelileg tájékoztatott arról, hogy az ún. kistörzzsel 200-nál több személy nem mehet a miniszter urak kíséretében, továbbá, hogy a felvevő területeken már elszállásolt személyeket nem szabad kitelepíteni.

Kérte az alezredes, hogy a közlés alapján a szálláscsinálókat az egyes minisztériumok felvevő területükre azonnal küldjék ki, és hogy a szálláscsinálókat ők fogják nyílt parancsral ellátni. Ezenfelül átadandó a szálláscsinálóknak a közlés másodpéldánya is.

Ha a szálláscsinálás már megtörtént, akkor a szállítóeszközökért a szállítási kormánybiztoshoz kell fordulni, akinek a kiürítés céljaira naponként 35 száztengelyes vonat áll a rendelkezésre.

Ezek után az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság ré-

szeről Récsey m. kir. ezredes közölte, hogy Budapest székesfőváros hivatalai részére a tatai és a váli járásokat jelölték meg, továbbá, hogy a budapesti érdektelen lakosság részére a budakörnyéki, a móri és a szentendrei járások állanak rendelkezésre. Ezzel kapcsolatban megjegyezte az ezredes, hogy természetesen Budapest alatt mindig Nagy-Budapestet kell érteni.

Ezek után kértem, hogy miután még több kiürítendő vármegye és thj. város részére nem jelöltetett meg az érdektelen lakosság felvevő területe, a belügyi közigazgatási hatóságok és egyéb szervek részére a m. kir. belügyminiszter úr felvevő területeket jelölhessen ki. Az elv ugyanis az, hogy a közigazgatási hatóságok és egyéb szervek oda kerüljenek, ahová az ún. érdektelen lakosság kerül. Ezzel kapcsolatban az értekezlet tagjai elleneztek azt, hogy a belügyi közigazgatási hatóságok és egyéb szervek részére mindaddig felvevő területek jelöltesenek meg, ameddig az érdektelen lakosság részére ilyen területet ki nem jelölnek. Ezzel kapcsolatban Récsey m. kir. ezredes közölte azt is, hogy az általam szóba hozott törvényhatóságok érdektelen lakossága részére már nem lehet felvevő területet megjelölni, mert nincs hely. Erre azzal válaszoltam, hogy ha valaki menekülni akar, teljes lehetetlenség elküldeni azzal, menjen arra, amerre lát, tehát ismételten kértem a felhatalmazás megadását és utaltam arra, hogy eddig valamennyi érdekelt belügyi hatóság és egyéb szerv részére megjelöltük a felvevő területeket, tehát az egyenlő elbánás elvét is súlyosan sértené, ha Abaúj-Torna, Borsod, Gömör és Kishont, Heves és Nógrád vármegye északi területén, valamint Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye északi részének járásaiban állomáshellyel bíró belügyi közigazgatási hatóságok és egyéb szervek részére felvevő területet ki ne jelölnénk.

Végül abban állapodtunk meg, hogy a felvevő területek kijelölése ügyében külön tárgyalást folytatunk. A felvevő területek kijelölése időközben megtörtént (a 368300/1944. BM sz. rendelet).

Az értekezletről hazaérkezvén, minderről feletteseimnek, továbbá az elnöki osztálynak szóbelileg jelentést tettem, továbbá a m. kir. Belügyminiszter úr részére a benti 5480/1944. sz. közlés 3 másolatát átnyújtottam. Ennek alapján az elnöki osztály a szükséges rendelkezéseket kiadta és a m. kir. belügyminisztérium kiürítése azóta folyamatban van.

Budapesten, 1944. november 14-én.

BM XVIII. oszt. 24919/1944. sz. — Feljegyzés.

1944. november 3.

*Az Országos Elhelyezési Kormánybiztosság utasítása, melyben a minisztériumok és Budapest részére új telepítési körzetet — gyepűszállást — jelöl ki.*³

Budapest veszélyeztetettsége folytán a m. kir. kormány és Budapest Székesfőváros részére gyepűszállások kijelölése vált szükségessé.

Gyepűszállásul az alábbi járásokat jelölöm ki azzal, hogy a már eddig odamenekültek vagy odatelepítettek helyeiken meghagyandók, de a szükséges tömörülést (külön iroda nincs; egy család egy szobában) a szociális és eü. követelmények határáig haladéktalanul végre kell hajtani.

A kijelölt területre már eddig menekült és elhelyezett családok kitelepítését a kormánybiztosság egyelőre nem vállalhatja, mert annak messze kiható következményei lehetnek. Honvéd- és német alakulatok áttelepítésére a Fővezérség intézkedik.

A polgári lakosság tömörítését, és így a szükséges férőhely biztosítását, a járásokban a főszolgabíró vezetésével a honvéd állomásparancsnokságok bevonásával a községi előljáróságok végezzék.

Sopron városában a szállás-szabályozást Poltányi vörgy., Szombathelyen a honvéd kerületi parancsnok, míg Kőszegen a Fővezérség egy kirendelt közege végezze. A szálláscsinálókat e rendelet egy másodpéldányával ellátva a minisztériumok és Budapest Székesfőváros rendelik ki. A kirendelteteket „nyílt parancsral” ellátom.

I. Gyepűszállásul kijelölt járások.

a) Kormányzóság, József királyi herceg, Miniszterelnökség, Fővezérség és Honvédelmi Minisztérium: Kőszeg szab. kir. város, irottkői járás, szombathelyi járás és csepregi járás. (Részletes elosztás Kőszegen, átvonulási szállás — minisztertanács — a fővezérség intézkedése szerint.)

b) Pénzügyminiszter: soproni járás (Sopron, Nagycenk, Sopronfalva és Brennberg kivételével).

³ Az iratot „Sürgős! Azonnal!” megjelöléssel kiadványozták.

c) Kereskedelmi miniszter: kapuvári járás (Eszterháza kivételével, ahol a kastélyt és melléképületeit a honvédség elhagyni köteles).

d) Iparügyi miniszter: tolnai járás.

e) Belügyminiszter: sárvári járás.

f) Külügyminiszter: celldömölki járás.

g) Közellátási miniszter: pápai járás.

h) Földművelésügyi miniszter: vasvári járás.

i) Igazságügyminiszter: körmendi járás.

j) Vallás- és Közoktatásügyi miniszter: szentgotthárdi járás.

k) Budapest Székesfőváros: tatai és váli járás.

II. Székhelyek.

a) A kormányzói jogkörrel ideiglenesen megbízott miniszterelnök, József királyi herceg, a miniszterelnöki teendővel megbízott tárcanélküli miniszter, a honvédelmi miniszter és honvéd vezérkar főnöke, továbbá a nemzet totális mozgósításának és harcbaállításának tárcanélküli minisztere és szűkebb törzsének székhelye: Kőszeg és környéke.

b) A belügy, külügy, vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi, valamint szűkebb törzsének, továbbá a tárcanélküli nemzetvédelmi és propagandaminiszter és teljes törzsének székhelye: Szombathely.

c) A pénzügy, kereskedelem- és közlekedésügy, ipar, földművelés és közellátásügyi miniszter és szűkebb törzsének székhelye: Sopron.

d) A termelés folyamatosságának tárcanélküli minisztere és teljes törzsének székhelye: Sopronfalva és Brennberg.

A szűkebb törzsek létszáma családtagokkal együtt a kormánybiztossággal közölt adatok szerint, de legfeljebb 200 fő.

III. Szállítás.

Személyzet- és anyagszállítás (bútorzat nem szállítható) saját járműveken. Szállítóeszköz iránt a minisztériumok közvetlenül az Országos Szállítási Kormánybiztoshoz forduljanak.

IV. Ellátás.

Az áttelepítetteket a hatóságok azonnal kapcsolják be a helyi közellátási szervezetbe.

V. Nyilvántartás.

A minisztériumok és Budapest Székesfőváros, másrészt a

járások főszoigabírói és polgármesterek, az egyes helyiségekbe elhelyezett lélekszámot az elhelyezési kormánybiztossal folyamatosan közölik.

Országos Elhelyezési Kormánybiztos

HIL HM Szám nélkül. Lymbus. 1945. — Másolat. (Eredeti sz. Orsz. Elhelyezési Kormánybiztosság 5480/1944. XI. 3.)

6.

1944. november 30.

A HM a 4. honvéd kerület területén elrendeli a behívásokat.⁴

A m. kir. honvédség szempontjából tekintetbejövő emberanyagnak az ellenséges behatás által veszélyeztetett területről való átmentése céljából a 4. ker. területén a 21-től 48 éves kiképzett és ki nem képzett emberanyag azonnali behívását rendelem el.

A bevonulási parancsot hirdetmény alakjában a ker. pság. szerkessze meg és azonnal függesse ki.

I. Bevonulni tartoznak:

1. Valamennyi nt. tiszt, tisztjelölt és hasonlóállású 48 éves korig:

2. A 48 éves és ennél fiatalabb összes nt. tiszthelyettesek, tisztsek és honvédek.

II. Visszahagyások:

Felhatalmazom a 4. ker. pság-ot, hogy a bevonulásra kötelezettek közül mindazokat, akik hadiipari, közlekedési, közellátási, vagy egyéb közérdekből nélkülözhetetlen munkahelyen vannak, a bevonulás alól korlátolt számban és az elkerülhetetlen időtartamra felmenthesse.

A felmentések kérdésében a hdm. kormánybiztos és egyéb tekintetbejövő polgári szervek véleményét a lehetőséghez képest hallgassa meg. Különös figyelemmel legyen arra, hogy a bevonulások az anyagi kiürítést ne zavarják.

III. Bevonulási helyeket a ker. pság. a helyzetnek megfelelően határozza meg. Elvileg a területileg illetékes bev. központokhoz kell bevonulni. Áttelepült vagy mozgásban levő bev. központok helyett másokat a ker. pság. jelöljön ki.

⁴ Az irat „Szigorúan bizalmas! Tiszt-tisztnek!” megjelöléssel lett kiadva.

IV. A bevonulókat fel kell szólítani, hogy személyi okmányokat, megfelelő ruházatot, felszerelést és többnapos ételmezt hozzanak magukkal. Fel kell hívni továbbá a figyelmet arra is, hogy a bevonulási parancsnak nem engedelmességek rögtönítélő eljárás alá kerülnek.

V. A bevonult emberanyag felhasználása:

A bevonultakból a 6.400./M. 1./a.—1944. sz. rendeletben az I. hdt. pság. részére elrendeltek szerint munkás szd-okat alakítson.

A 4. ker. pság. jelentse, hogy hol, hány szd-ot állított fel. Ennek alapján intézkedtem a szd-ok további felhasználására.

VI. A bevonult emberanyag családtagjainak felvevő területe:

Baranya vármegye dárdai és mohácsi járásban lakók részére felvevő terület Zala vármegye tapolcai járása, a Baranya vármegye hegyháti, pécsi, pécsváradi, siklósi, szentlőrinci és villányi járása részére a Zala megyének alsólendvai, lenti, novai, zalaegerszegi és pacsai járása.

Tolna vármegyének teljes lakossága Veszprém vármegyének veszprémi és zirci járásába kerül.

Somogy vm. részére felvevő terület Zala vm.-nek szentgróti, keszthelyi, sümegi járása és Veszprém vm.-nek devecseri járása.

Fehér vm.-nek sárbogárdi járásban és a székesfehérvári járásnak a budapest—tapolcai vasúttól D-re eső részében lakók felvevő területe Fejér vm. székesfehérvári járásának a vasúttól É-ra eső része a Veszprém vm. enyingi járásában lakók felvevő területe a Veszprém vm.-nek veszprémi és zirci járása.

A polgári lakosság hátratelepítésére vonatkozó részleteket az Orsz. Elh. Kormánybiztos 62/1944. XI. 17. szám alatt kiadott rendelete tartalmazza.

A hivatkozott rendelet a ker. pság.-ok, a hdm. kormánybiztosok, cső. szervek és a polgári hatóságok is megkapják.

A ker. pság. a rendelkezésre álló eszközökkel tegye lehetővé, hogy a bevonultak családtagjai a megadott felvevő területre hátra mehessenek. A rendelkezésre álló járművekkel segítse elő, hogy a családtagok lehetőleg ne gyalogmenetben, hanem jmű-veken érhessék el a kijelölt célállomásukat.

A családtagok hátratelepítésére fejtsen ki propagandát, hogy ezzel a mélypontra levő bevonulási készséget kedvezően befolyásolja.

VII. Gondoskodjék a bevonulással kapcsolatban megfelelő hírverésről. Már a bevonulási hirdetésekben is mutasson rá arra, hogy bebizonyított tény az, hogy a Szovjet a hadköteles korban levő férfiakat lebélyegzés után kényszermunkára Oroszország belsejébe hurcolja.

Most, amidőn egy új magyar hadsereg alapjait megvetve, nagy német szövetségünk oldalán szándékozunk országunkat visszahódítani, minden magyar férfinak szent kötelessége, hogy fegyverrel vagy szerszámmal kezében a Hazának szolgáljon.

Különös gondot fordítson étkező és éjjeli állomások pontos működésére. Az étkezéseket, éjjelezési helyekről való elindulásokat használja ki a bevonultatottak oktatására — rendeljen ki erre lelkészeket —, az emberekkel bánni tudó hírverőket, pártembereket stb. akik rövid lelkesítő beszédben vessék az emberek lelkébe az áttelepítés nemzetmentő célját, a végső győzelembe vetett rendíthetetlen hitet és azt, hogy tavaszra visszatérünk.

A bevonulások ellenőrzésére és szükség esetén annak ki-kényszerítésére közbiztonsági ala-okat és a közigazgatást megszeménoően használja ki.

VIII. A hadiüzemi munkásokat amidőn a hadiüzem a veszélyeztetettsége miatt leállni kénytelen, a hadiüzemi kat. pk. pság-a alatt zárt alakulatként vonja ki.

A hadiüzemi munkások családtagjainak hátraszállítását helyi fuvarokkal szerveztesse meg.

IX. A viszonyok nem engedik meg, hogy minden részletre kiterjedő egységes parancsot adhassak.

A 4. ker. pság. tehát öntevékenyen és önállóan járjon el a fentiekben megadott keretek között.

Feketehalmy-Czeydner vezds. s. k.

A miniszter helyett:

HIL HM 6/k oszt. 1941/1944. sz. — Sokszorosított másolat. (Eredeti sz. HM M-1/a oszt. 6375/1944. sz.)

1944. december 5.

A HM rendelete a 2. és a 3. honvéd kerületek kiürítésére és az emberanyag további behívására.

(A 6424/M. 1.—1944. sz. rendelet kapcsán.)

I.

A bekövetkezett hdm. események a 3. ker. pság. további területeinek kiürítését követelik meg. Végrehajtásra az alábbiakat rendelem el:

1. A hivatkozott rendeletben felsorolt területen kívül a 3. ker. pság. a teljes Zala várm.-nek, Veszprém várm. devescseri járásának, Veszprém megyei városnak és a veszprémi járásnak hdm-i kiürítését rendelje el.

2. Az emberanyag behívását értelemszerűen a 6424/m. 1. a.—1944. számú rendeletben elrendeltek szerint hajtsa végre.

A behívott emberanyagból felállított századok számát a 3. ker. pság soronkívül jelentse, azok felhasználására ennek alapján külön intézkedem.

3. Az ürtendő területre eső alakulatokat és családtagjait, beleértve a bevonulók családtagjait is a 101.009/el. 1. a. — 1944. sz. rendeletben meghatározott belépőállomásokra irányítsa. A Burgenland-ban történő elhelyezésükre a meghatalmazott tábornok intézkedjék (a 3. ker. pság e rendeletemet részére továbbítsa).

4. A kiürítendő területre eső kik. fek.-ek hátratelepítésére külön 6743/M. 1. a. — 1944. sz. rendelettemmel intézkedtem.

A Föv. és a HM szervekre, továbbá a rep. erőkre külön intézkedem.

A HM közvetlen szervekre vonatkozólag a 3. ker. pság. intézkedjék.

A közp. javítóműhelyek, raktárak stb. áttelepítésére külön történik intézkedés.

II.

A 2. és a 3. ker. pság. teljes területén jelen rendeletem, valamint a 6424/M. 1. a. — 1944. sz. rendelet szerint az emberanyag (16—48 évesek) behívását és az alakulatoknak jelen rendelet I/3. és 4. pont szerinti áttelepítését azonnal készítse elő.

III.

Az összes bevonultatásoknál — tekintettel a különleges helyzetre — karhatalmat vegyen igénybe és — ha kell — a bevonulást erőszakkal is kényszerítse ki. Különösen a nagyobb csoportokban szükséges ez.

A miniszter helyett:

Feketehalmy-Czeydner s. k. vezérezredes

HIL HM eln. 1/a. oszt. 101025/1944. sz. — Sokszorosított másolat.

8.

1944. december 7.

*A HM rendelete az I. hadtesthez és a 7. honvéd kerülethez.
Utasítást ad a férfi lakosság további behívására.*

Nagy-Budapest egyes városrészeinek, vagy az egész városnak esetleges elg. megszállását megelőzően a 17.030/M. 1. b. — 1944. sz. rendeletben megszabott mentesítéseken túlmenően a férfi lakosság további behívását rendelem el. Egyidejűleg a 7. ker. áttelepítéssel még nem érintett területről az alakulatokat a Csallóközbe telepítem át, a honvédség szempontjából értékes emberanyagot pedig kivonom.

Végrehajtást az alábbiak szerint szabályozom:

I.

Általában

A behívásokat, s a végrehajtás részleteit az I. hdt. pság., illetve a 7. ker. pság. a 17.030/M. 1. b. — 1944. sz. (I. hdt. területén levő I. és II. tart.-beli emberanyag behívása), valamint a 6369/M. 1. a.—1944. sz. (leventekötelesek igénybevétele a 4. ker. pság. területén) rendeletekben megszabott irányelvek szerint szabályozza.

II.

Végrehajtás részletei

1. A 7. ker. pság. áttelepítéssel még nem érintett területén levő alakulatok áttelepítése. A 7. ker. pság. a Nógrád vm., Balassagyarmat, balassagyarmati járás, nógrádi járás, Bars és

Hont vm. ipolysági járás, szobi járás területén elhelyezett hátrországi és pótalakulatokat azonnal vonja hátra.

Felnevő területnek a Csallóközt jelölöm ki.

A hátravonást a 7. ker. pság. saját hatáskörében hajtja végre.

A pc. ala-ok hátravonására a pc. ügy. intézkedjék.

Az ala-ok áttelepítésével egyidejűleg az emberanyag felhasználására az alábbi 2., 3., 4., 5. és 6. pontokban intézkedem.

2. Leventeköteles 16—20 évesek behívása.

a) Budapest területén a 18—19. és 20. évesek behívására és a bevonulók felhasználására 171.191/el. 15.—44. szám alatt intézkedtem. E leventék, valamint ez alkalommal behívott 21., 22. és 23. évesek XII. hó 15-től harcos alakulatokba kerülnek. E hat évfolyam további alkalmazására külön intézkedem.

b) A 16. és 17. évesek behívását az I. hdt. területén az I. hdt. pság., a 16—20. éveseknek a 7. ker. területén való behívását pedig a 7. ker. pság. hajtja végre.

c) Fenti b) pont szerint behívott leventékből 209/1945. sz. hátábl. szerint szd.-okat kell megfelelő tiszti és thts-i vezető kerettel felállítani a 6369/M. 1. a.—1944. sz. intézkedésben (leventekötelesek igénybevétele a 4. ker.-nél) meghatározott módon.

Az így felállított szd.-ok közül a 16 évesekből felállított szd.-okat az I. hdt. pság. 100/401-től 499-ig, a 17 évesekből felállítottakból megalakítottakat 100/501-től 599-ig, míg a 7. ker. pság. a 16 évesekből állókat a 700/101-től 199-ig, a 17 évesek és ettől idősebbekből felállított szd.-okat 700/201-től 299-ig kell számozni.

d) A felállított szd.-okhoz behívottak bemutatása és állománybavétele, a már előbb hivatkozott 6369/M. 1. a.—1944. sz. intézkedés szerint történjék.

e) Anyagiak a 6369/M. 1. a.—1944. sz. intézkedés szerint. 3. I. és II. tart.-beli nt.-ek behívása.

a) Az I. hdt. területén az alábbi 3. pont szerint részletezett meghagyások életbeléptetése után rendelkezésre álló I. és II. tart.-beli emberanyagot a hdt. pság. hívja be.

A behívottakból a 6400/M. 1. a.—1944. sz. intézkedés szerint (I. hdt. területéről behívott emberanyag ala-okba szervezése) munkás egységeket állítson fel.

b) A 7. ker. pság. az áttelepítéssel még nem érintett területéről 17.030/M. 1. b.—1944. számú intézkedésnek megfelelően az emberanyagot hívja be és a behívottakból a 6400/M. 1. a.—1944. sz. rendelet szerint munkás ala-okat állítson fel.

Az így felállított 35 évesnél fiatalabbakból álló szd.-okat

700/301-től 399-ig, útegeket 700/401-től 499-ig, míg a 35 évesnél idősebbekből megalakított szd-okat 700/501-től 599-ig terjedő számokkal lássa el.

4. Visszahagyások.

I. hdt. területén.

Az itt végrehajtandó behívásokkal kapcsolatban a visszamaradó területen hátramaradó legszükségesebb személyek meghatározásával az I. hdt. pk-t bizom meg. Részleteket az I. hdt. pság. a Budapest területén érintett közigazgatási, közlekedési stb. katonai és polgári szervekkel haladéktalanul tárgyalja le és a behívásra legrövidebb idő alatt intézkedjen.

A további meghagyásokra általános irányelveként az alábbiakat rendelem el.

Nem vonulnak be:

Azok, akik akár hivatali szervükkel együtt, akár mint magánemberek saját területre áttelepülőben vannak.

Azok, akik Budapest területén végleg visszamaradó polgári lakosság legszükségesebb mértékű közellátásához és az egészségügyi ellátáshoz nélkülözhetetlenek. Az I. hds. pk. a közigazgatási hatóságokkal érintkezésbe lépve már most jelölje ki azokat az üzemeket, kereskedéseket és kórházakat stb., amelyeknek személyzete csökkentett kiméretben végleg visszamaradhat.

Alkalmatlansági bizonyítvánnyal a honvédség kötelékéből elbocsátott személyek és hadigondozási igazolvánnyal ellátott I—III. járadék osztályba sorolt hadirokkantak.

Az idegen állampolgársági igazolvánnyal rendelkező, vagy érvényes külföldi útlevéllel itt tartózkodó idegen állampolgárok.

A keresztény lelkészek.

Fentiekén kívül esetleg még felmerülő és a magyarság érdekeit szolgáló kivételezettségi kérelmek tekintetében az I. hdt. pk. dönt.

Polgári foglalkozásukban meghagyottak és bevonulási hasztásban részesültek sem mentesülnek a bevonulás alól, ha nem esnek a fenti pontok hatálya alá.

b) 7. ker. pság. területén.

Felhatalmazom a 7. ker. pság-ot, hogy a bevonulásra kötelezettek közül mindazokat, akik hadiipari, közlekedési, közellátási, vagy egyéb közérdekből nélkülözhetetlen munkahelyen vannak, a bevonulás alól korlátolt számban és az elkerülhetetlen időtartamra felmenthesse.

A felmentések kérdésében a hdm. kormánybiztos és egyéb tekintetbe jövő polgári szervek véleményét a lehetőséghez ké-

pest hallgassa meg. Különös figyelemmel legyen arra, hogy a bevonulások az anyagi kiürítést ne zavarják.

5. Családtagok:

A behívásokkal egyidejűleg megengedem, hogy a bevonulók családtagjai a hátratelepülő ala-okkal azok felvevő területére önként hátramehessenek. Kényszert alkalmazni nem lehet.

6. Jelentések és újonnan felállított szd-ok alkalmazása.

Jelen rendeletem értelmében felállított ala-okat (hadrendi számának feltüntetésével) az illetékes hdt. (ker.) pság. ide (HM. 1. a. oszt.) és az Orsz. Erődítési pság-nak jelentse.

Felhasználásukról az Orsz. Erődítési pság. intézkedik.

A 7. ker. pság. azonnal ide (HM. 1. a. oszt.) jelentse, hogy a már behívott leventékből mily egységeket állított fel, azokból hány embert tudott ruhával és puskával ellátni, azokat hol gyűjtötte össze.

A miniszter helyett:

Feketehalmy-Czeydner s. k. vezérezredes

HIL HM bbk. 6/k. oszt. 1721/1944. sz. — Sokszorosított másolat. (Eredeti sz. HM M 1/a. oszt. 6457/1944. sz.)

9.

1945. január 7.

*Rendelet a honvédségi egyének hozzátartozóinak
Németországba való kitelepítésére.*

(906/el. 1. a.—1945. számú körrendelet.)

A honvédségi hozzátartozók németországi kitelepítésére az alábbiakban intézkedem:

I. Hátravonásra kerülnek:

1. a működő seregtestekben harcolók családtagjai, özvegyei és árvái,

2. pótalakulatokhoz és háto. ala-okhoz csatlakozott honvéd hozzátartozók,

3. csendőrség és rendőrség hozzátartozói,

4. bármely fegyveres testülettől származó nyugdíjasok és azok családtagjai.

II. A hátravonás vezetése:

1. Magyar részről:

a) A pótalakulatokhoz vagy hátországi alakulatokhoz csatlakozott családtagok hátravonását továbbra is a ker. pság-ok vezetik (101.316/eln. 1./a.—1944. sz.)

b) A működő seregtestekben harcolók családtagjai, özvegyei és árvái, továbbá más fegyveres testülethez tartozók családtagjainak és nyugdíjasoknak és családtagjaiknak németországi kitelepítését a B. M. Úr vezeti. Ettől függetlenül minden ker. pk., alakulat és póttest pk. tartsa becsületbeli kötelességének, hogy a területén levő, vagy alakulatától származó és a harctéren küzdő bajtársainak hozzátartozóját, özvegyeit és árváit kutassa fel, kapcsolja valamely alakulatához és vigye ki magával No-ba úgy, hogy a B. M. Úr hatáskörébe minél kevesebb katonai hozzátartozó maradjon.

2. Német részről:

A kiürítést a Südost Kommando Volksdeutsche Mittelstelle pk-a SS Obergruppenführer Lorenz vezeti. Székhelye Berlin.

Magyarországi megbízottja SS Standarteführer dr. Veibgen, székhelye Sopron.

A magyarországi megbízott Veszprémben, Győrött, Zircen, Pápán, Magyaróvárott és Kőszegen egy-egy kirendeltséget telepített.

A soproni Südost Kommandóhoz a B. M. Úr egy magyar törzset is kirendelt, melynek tagjai egy vasúti szakember, egy cső. és egy rő. tiszt, valamint egy közig. tisztviselő.

III. A hátravonás végrehajtása:

1. A ker. pság-hoz beosztott azok a tisztek, thtts-ek és leg. és családtagjaik, akik a ker. pság-ok szolgálatának magyarországi ellátásához okvetlen nem szükségesek, továbbá a ker. psághoz csatlakozott egyéb honvéd menekültek (mint a II. 1. b. alatt említett harcolók hozzátartozói, özvegyei és árvái) a polgári lakosság részére meghatározott felvevő területre kerülnek.

Ezeknek a kitelepítésére a ker. pság-ok „Honvéd családgondozó törzs”-et szerveznek.

A törzs álljon egy gazd. közig. alosztályból, egy eü. alosztályból, egy nt. alosztályból és a kitelepítési csoportosítás szerinti kísérő részlegből. Részletes állománytáblázatukat a ker. pság-ok állapítsák meg, és a szükséges személyzetet saját hatáskörükben biztosítsák. A honvéd családgondozó törzsek a ker. pság-októl kitelepített tiszteket német területen is tartásák

nyilván, hogy újbóli igénybevételük esetén a ker. pság-ok intézkezhessenek.

A vasúti szállítóeszközöket a Südost Kommando biztosítja, a német felvevő területet ugyancsak ő határozza meg.

3. A Németországba kitelepülő családok felhasználására vonatkozólag a magyar—német tárgyalás alapján a B. M. Úr fog intézkedni.

A tábornoki kar és a vezérkari tisztek hozzátartozóinak kitelepítésére kiadott és a 61. sz. H. R.-ben megjelent 90.654 Elnökség—1944. számú körrendelet a németországi kitelepítésre is értelemszerűen érvényben van.

A közig. kat. parancsnokok és az alájuk rendelt I. és II. fokú katona pság-ok a honvéd hozzátartozók átköltöztetését a helyi közig. hatóságok bevonásával és a B. M. Úr által kiadandó intézkedés szellemében hajtja végre.

IV. Anyagi intézkedés.

Élelmezés a vasúti szállítás alatt a vasúti étkeztető állomásokon történik.

A hadiélelmezési adagváltságban részesülő honvéd személyeknek és a családtagoknak kiszolgáltatót ételmezés fejében reggeliért 26 fillért, ebédért 1.70 P-t, vacsoráért 50 fillért kell fizetni. A térítési összeget a szállítmány parancsnoka (vezetője) szedje be és egy összegben adja át az étkező állomás parancsnokának.

A honvéd hozzátartozók a szállítóeszközök teljes kihasználásával minél nagyobb mennyiségben vigyenek magukkal élelmiszert.

A végleges felvevő területen a német lakosság részére megállapított élelmezési fejadag illetékes.

Szállások előkészítésére szállítmányonként egy-egy szállásszabályzó törzset kell előre irányítani, amely törzs a végleges felvevő területen működő hasonló magyar törzsszel a szállítmány részére a szükséges férőhelyeket biztosítja.

Értékpapírok kivihetők, de az értékesítésüket további intézkedésig megtiltom.

Gyepű II., 1945. évi január hó 7-én.

Honvédségi Rendeletek. 4. sz. 1945. január 16.

1945. március 3.

*Az Iparügyi Minisztérium IX. hadiipari csoportjának
19. sz. csoportparancsa. Intézkedés a Németországba történő
kitelepítés előkészítésére.*

A „Gyepű III.”-ra (Németországba) történő esetleges kitelepítésre előkészítő általános intézkedések.

A f. évi 2. sz. H. R.-ben közzétett 84. 222/el. n. 2. i.—1944. számú körrendelet, valamint a f. évi II. 6-án kelt 19.048/el. n. 1940. számú HM. és HFP.⁵ rendelet kapcsán:

A) Általános tájékoztatás:

1. A Németországba való kitelepülés a HM. és HFP. állományába tartozó és az Ip. Min.-hez vezényelt tiszték és tisztviselők, valamint véglegesített polgári alkalmazottak (férfiak és nők) részére kötelező. Ezek hozzátartozói (családtagok) a kitelepülésben szabad elhatározásukból vesznek részt. A szállítmányok magyar gördülőanyaggal kerülnek elszállításra.

B) Részletek:

Minden kitelepülő személynek rendelkeznie kell a kitelepítést intéző magyar és német hatósági közegek által kiállított és aláírt utazási okmánnyal (nyílt parancs, útlevél, SS-igazolvány stb.). Ezek az igazolványok a személyazonosság igazolására és egyben menetjegyül szolgálnak. Ezeket az illetékes osztályoknak a bejelentett létszámadatoknak megfelelő mennyiségben minden további igénylés nélkül fogom kiadni.

1. Fertőző, valamint szállításképtelen betegek kiszállításra nem jönnek tekintetbe.

Fentiek biztosítására minden kitelepülő személynek előzetes orvosi vizsgálatnak kell magát alávetnie, amelynek eredményét a személyére kiállított útiokmány hátlapján kell az orvosnak feljegyeznie. A feljegyzést a vizsgálatot végző tiszti (vagy honvéd, illetve szerződötett községi) orvos körbélyegzőjével és aláírásával hitelesítse.

Az Állomásparancsnokságok intézkedjenek az iránt, hogy az orvosi vizsgálatok azonnal, minden állomáson lefolytattassanak úgy, hogy kitelepítés esetén az illetékes orvos a személy-

⁵ Honvédség főparancsnoka.

azonossági igazolványokat 24 óra leforgása alatt záradékolhassa.

2. A hadiipari csoport előreláthatólag két szállítmányban fog kitelepülni. Az első szállítmánnyal a 21. sz. Csoportparancshoz mellékelt kimutatásban szereplők telepítettnek ki.

Ennek megfelelően az első szállítmány kísérő orvosaként dr. v. Fekete Sándor orvos-főhadnagyot, a második szállítmány kísérő orvosaként pedig dr. Zachoránszky Ervin orvos-főhadnagyot osztom be.

Nevezettek részére honvéd-orvos táskák (a megfelelő gyógyszerekkel), valamint egy-egy hordágy egyidejűleg a HM. és HFP. 12. osztálytól igényeltetett.

Egyben kértem mindkét szállítmányhoz 2—2 fő vöröskeresztes ápolónő vezénylését Iván és Sopronnémetibe azzal, hogy ezek a célterületre való megérkezés után is a szociális és eü. gondozás biztosítása végett a No-i felvevő területen megalkakítandó családgondozó törzsnél állandó jelleggel hagyassanak meg.

C) Személyjogi kérdések:

1. Mindazokban a térségekben, ahol áttelepült magyar személyek lesznek, magyar közigazgatási és közbiztonsági szervek fognak működni a német hasonló szervek munkájának elősegítésére.

A kitelepültek tehát közigazgatási tekintetben magyar hatóságok intézési körletében maradnak. Minden magyar körzet egy magyar főispánnal, pártvonalon pedig megye-, város-, vagy községvezetővel fog rendelkezni. Ezenkívül a főispán alá vannak rendelve az egyéb magyar közigazgatási szervek is.

2. Polgári peres eljárás tekintetében feltétlenül a magyar igazságszolgáltatás hatáskörét fogja a kormányzat biztosítani, büntetőjogi vonatkozásban lehetőség szerint szintén a magyar büntetőjogi szabályok nyernek alkalmazást.

3. A felvevő területen átmenetileg a családgondozó törzsekhez beosztott lelkészek végzik az anyakönyvezést, függetlenül a német hatóságok által vezetett anyakönyvezéstől.

D) Anyagi rendelkezések:

1. Az áttelepítésre kerülő személyek annyi élelmet és egyéb holmit vihetnek magukkal, amennyit csak tudnak. Számolni kell azonban azzal, hogy azokat az élelmi, vagy más közszükségleti cikkeket, amelyeket az áttelepülő magával visz, a német hatóságok előjegyzésbe veszik és az illetőket azokból a cikkek-ből mindaddig önellátóknak tekintik, ameddig a fennálló jegy-

rendszer értelmében az említett cikkek az érdekelt ellátását biztosítják, így élelmiszerellátásra nevezetteknek bizonyos időn belül igényük nincs.

Az Állomásparancsnokságok által a kitelepülők előtt oktatás tárgyává teendő, hogy az elhelyezési viszonyok No-ban előreláthatólag nem engedik meg azt, hogy nagyobb mennyiségű füstölthúst szellős helyen tartsanak, s így az ily romlandó élm. cikkek zárt ládákban való tartása idő előtt azokat fogyasztásra alkalmatlanná fogja tenni.

Oktatás tárgyává teendő a kitelepülők előtt az is, hogy a magukkal vitt élelmi cikkek mennyiségének helytelen bevétele, illetve letagadása maga után vonhatja a német hatóságok részéről az élelmi cikkek teljes elkobzását, vagy az illető személyeknek a német élelmiszer jegyrendszerből való kizárását.

Úgy a német, mint a magyar hatóságok utasítást kaptak arra, ellenőrizzék és akadályozzák meg, hogy a magyar áttelepülés révén a feketepeciac No-ban meghonosodjék. A cserekereskedelem tehát minden vonatkozásban tilos.

De már honi földön is az állomásparancsnokságok szigorú feladatává teszem, hogy az utóbbi időben az egyes falvakban lábrakapott cserekereskedelmet erélyes eszközökkel akadályozzák meg. Ennek káros eredménye ugyanis az egyes kihelyezési állomásokon máris abban jelentkezik, hogy a falusi lakosság élelmicikkeket csak ruhaneműek ellenében hajlandó adni.

A minisztérium tekintélyét nagyban aláássa az a körülmény, hogy egyes kihelyezettek tojás, baromfi és füstölt disznóhúsért ruhaneműeket ajánlgatnak.

Az ily magatartás No-ba való kihelyezéskor a német lakosság előtt a magyar minisztériumok tekintélyét teljesen lejártná.

Kutyák, macskák és élő szárnyasok átvitele tilos. Szesz italokat és dohányt — de csakis saját szükségletre — korlátlan mennyiségben szabad kivinni.

Bútortárgyak nem szállíthatók ki. Ágyakat, ágyneműeket, ruházatot, kályhát, használati tárgyakat, a mesterség folytatásához szükséges szerszámokat, edényeket stb. minél nagyobb számban és mennyiségben célszerű kivinni. Az időjárásra, illetőleg az évszakra való tekintettel fűtőanyag elvitele is célszerű.

E célból az Állomásparancsnokságok gondoskodjanak arról, hogy az egyes szállítmányok személyi létszámának megfelelő fűtőanyagjárandóság legalább az első 21 napra biztosíttassék, illetve tartalékoltassék.

2. A saját tulajdont képező személygépkocsikat a tulajdo-

nosok magukkal vihetik, azonban a német hatóságok a határon túl azok részére üzemanyagot nem biztosítanak.

A kitelepítési kormánybiztosság (Büm. 10. oszt.) értesítése szerint az első szállítmánnyal szgk-k nem mehetnek ki.

3. A kitelepülők által magukkal vitt vagyontárgyak a tulajdonos birtokában maradnak.

A HM, és HFP Úr által a német hatóságokkal megfelelő tárgyalások kezdeményeztettek annak biztosítására, hogy a kivitt vagyontárgyak tulajdonjogát a német hatóságok a visszatérésnél is elismerjék. A romlandó élelmiszereket azonban a határátlépésnél a német hatóságoknak kell megfelelő elismervény ellenében átadni.

A német étkeztetési állomások előzetes értesítés alapján kávéval és teával ellátják a szállítmányokat, csak a használt cukor természetbeni térítését kérik.

4. A kitelepítéshez a vasúti szerelvényt akként összeállítva igényelem, hogy minden szállítmány részére álljon rendelkezésre egy-egy megfelelő főzőüstökkel konyhakocsinak berendezett G. kocsi, ahol a legszükségesebb étkezéseket el lehet készíteni. Számolni kell azonban azzal, hogy a Kszv. esetleg nem tud ily berendezett kocsikat rendelkezésre bocsátani, ez esetben az egyes szállítmányok a rögtönzött főzőberendezéseket maguk tartoznak a vasúti kocsiba berögzíteni.

A főzőberendezéseket ez esetben megbízhatóan a vasúti kocsi padlózatához kell rögzíteni. A főzőüstök pedig házilag előállított fafedővel látandók el. A fafedőknek az üstre boruló oldalára falécek olyképp erősítendőek, hogy azok a fedőnek a főzőüstről való lecsúszását szállítás közben megakadályozzák. Ezenkívül minden főzőüsthöz oly farúd is előállítandó, amely a főzőüst fülein áttolva a fedőt szorosan az üstre szorítja, s ezáltal meggátolja menetközben az üst tartalmának kiömlését.

Víztartályokról szintén gondoskodni kell. E célra igen alkalmasak — nagy úrtartalmuknál fogva — az ellenséges repülőgépekről ledobott benzintankok, amelyek a községi előjáróságoktól igénybevehetőek.

5. Az egyes szállítmányok a vasúti szállítás előrelátható időtartamára (14 napi szükségletet fedező) kenyeret, élelmicikkeket és főzőfát vigyenek magukkal. (Húst tartósítani.) Naponta legalább egyszer meleg étkezést kell kiszolgáltatni.

A folyó élelmi szükségleten felül — e 14 napos szállítási időtartamra — a szükséges élelmicikkeket a létszám alapján leigényeltem. Ez a külállomásokra annak idején a 6. sz. élm. elosztóhelyről, Ivánból, központilag fog kiszállítatni. Marha-

és sertésvágatási utalványok a kiszállításra egyidejűleg kiadásra kerülnek.

A 14 napos útravaló-készlet a német élelmezésre történő átmenet áthidalása céljából előreláthatólag alkoholféleségeket is fog tartalmazni.

Nem kerül azonban kiszállításra bor, de férfi családfőként (fejenként és másodnaponként) 0,5 dl égetett szeszt, vagy 2 dl bort a szállítmányok legfeljebb 3 havi szükségletének megfelelő mennyiségben magukkal vihetnek.

A bor nem kötött, hanem szabadforgalmú cikk, az Állomásparancsnokságok által saját hatáskörben szerzendő be. A felmerülő költségek azonban a kincstár terhére fel nem számíthatók, tehát úgy a hordók, mint a bor beszerzéséből felmerülő összes költségeket az étkezde tagoknak maguknak kell viselniök.

A 14 napos útravaló élelmi készlethez szükséges friss zöldségeket és zöldsőfélékféléket a jelenleg működő összes állomás étkezdék maguk szerzik be és tartalékolják.

6. Az étkezdék jelenleg meglévő és a kitelepülőkre eső élelmikészletét zárt készletként (külön vasúti kocsiba rakva) kell a kitelepítés helyére kiszállítani. Ehhez az említett élelmiszerkészleteket leltárba kell venni és a szállításhoz előkészíteni. Ez a készlet a kitelepült személyek magyaros élelmiszerpótlékolásnak alapkészletét fogja képezni.

7. Pénzellátás:

A magyar határ átlépése után pengőt forgalombahozni tilos. Minden kitelepült legfeljebb 1642,— P-t vihet magával, melyet a Birodalomban 1000 márkára válthat be. Egy 3 főn felüli család legfeljebb 4926.— P-t vihet magával (ezért a Birodalomban 3000 márkát kap.) Ezeket az összegeket az igazolvány hátlapján fel kell tüntetni.

Ezen felül több pengő nem vihető ki.

Az egyes személyeknek ezenfelül tulajdonában levő, tehát magánvagyonot képező fölös-összegek az 1. sz. melléklet szerint szerkesztendő „Összesített beszolgáltatási jegy”-gyel a HM Házipénztárához lesznek befizetendőek. Az így bevételezett összegeket a HM. Szv. I. osztály az illető személyek javára a „Kincstár iránti követelések könyvébe” előjegyzzi.

A beszolgáltatott összegekről a tulajdonosoknak nyugtát kell adni. E „Nyugták” az osztályok által az 1/b. melléklet szerint kiállítva, ill. előkészítve az „Összesített beszolgáltatási jegy”-hez csatolandók.

A befizetett összegek után a honvédkincstár kamatot nem

folyósít és a befizetett összegek esetleges értékcsökkenéséért felelősséget sem vállal.

Az ekként beszolgáltatott magánkézspénz-vagyomból a beszolgáltató egy ízben, legfeljebb kéthavi rendszeres illetményének megfelelő összegének márkában való kifizetését kérheti.

Egyébként pedig a magyar területre való visszatéréskor a beszolgáltatott pengő összegek a honvédkincstár által a tulajdonosoknak visszaadatnak.

A hőközi fizetésmaradvány, valamint a magánpénzek beváltását a 2. sz. H. R. szabályozza. A beváltás módját és mikéntjét pedig az idecsatolt 2. sz. melléklet.

8. Ruházat és felszerelés:

A kihelyezésre kerülő katonák — a kihelyezés tartama alatt — egyenruhában látják el szolgálatukat.

Kézay vörge. s. k.

HIL HM eln. IX. csf. 1177/1945. sz. — Sokszorosított másolat.

Közlök: Gazi József és Gellért Tibor